

דבר העורך

עבדתי על עריכת גיליון זה בהיותי בוושינגטון בשנת שבתון. זו הייתה חוויה "וירטואלית" מעניינת. כל התכתובת, חילופי המסרים, עבודות העורך, הקשר עם המערכת ועם שופטי המאמרים התנהלה דרך פלטפורמות מקוונות. "העולם יצטמק", הבטיח לנו מרשל מקלוהן (שהיה הראשון שחזה את מהפכת התקשורת הדיגיטלית והשפעותיה), והנה מסגרות מדיה מופק ונערך "על הרשת", ממש "גיליון סייבר". המהפכה התקשורתית מתחוללת גם בבית...

אולי בגלל ההשות מעבר לים, ואולי בגלל מחקרי שם, מצאתי עצמי עוסק במיתוסים, באגדות אורכניות ובנרטיבים כוזבים. גם על כתב עת כמו מסגרות מדיה יש לא מעט מיתוסים ואגדות... אז הנה ניסיון להפריך כמה מהמיתוסים.

מיתוס 1: "העורך קובע". ממש לא. לעורך יש חשיבות רבה בעיקר במישור של ניהול אופרטיבי, ניתוב תכנים בין מחברים לשופטים, בין מחברים לעורכת לשון ועוד. אבל העורך, באופן מפתיע, אינו הקובע. רוב ההחלטות מתקבלות על ידי אחרים – שופטי המאמרים או ועדת המערכת. לעתים קרובות ההחלטות מנוגדות לדעתו, אם זה על קבלה או דחייה של מאמר או החלטות מערכת על מדיניות ועקרונות. כך מצאתי את עצמי בעמדת מיעוט בנושאים עקרוניים שבהם דנה ועדת המערכת (למשל, לגבי פרסום מאמרים מתורגמים או פרסום באנגלית במסגרות מדיה). גם לגבי המאמרים, דעת העורך אינה קובעת. מחווי הדעה הם שופטיו של מאמר, ורק פסיקתם על דחייה, קבלה או הגשה מחדשת, קובעת.

מיתוס 2: "השופטים אינם הוגנים". אין אהבות שמחות ואין הרבה אהבה אל שופטי מאמרים, בעיקר כאשר הם ביקורתיים, והם לעתים קרובות ביקורתיים, ואולי אף ביקורתיים מאוד. קשה למדוד הוגנות של שופטי מאמרים, אך יש עובדות מספר המעידות על מקצועיות ואובייקטיביות. ראשית, פריסת השופטים: אנו מנסים להפעיל שופטים רבים, להגדיל ולגוון את מעגל השיפוט. במגבלות ברורות (למשל, יכולת לקרוא מאמר בעברית, מומחיות בתחום או בנושא), הצלחנו להגיע למעגל נרחב המונה כבר עשרות שופטים. שנית, לא תמיד יש הסכמה בין השופטים ולעתים נזקקנו לחוות דעת נוספת כדי להגיע להחלטה בגלל הערכות סותרות. ולבסוף, ההחלטות של השופטים הן תמיד מנומקות,

מפורטות ויסודיות. כל מי שהתנסה בהגשת מאמר למסגרות מדיה יודע כי כל החלטה, אפילו על דחייה, לוותה בהנמקה מפורטת מאוד.

מיתוס 3: "יש שווים יותר". טענה שכיחה היא כי למאמרים של חוקרים בכירים קל יותר להתקבל לפרסום. גם כאן העובדות סותרות מיתוס זה: ראשית, רשימת המאמרים שהתפרסמו במסגרות מדיה כוללת פריסה רחבה של דרגות אקדמיות, של מוסדות אקדמיים ושל תחומים. בגיליונות האחרונים פורסמו רק מחצית המאמרים שהוגשו; בין המאמרים שנדחו היו גם כאלה של עמיתים בכירים ובין אלה שהתקבלו היו גם של דוקטורנטים וחוקרים צעירים. ההליך של הערכת המאמרים הוא אנונימי לחלוטין ושופטי המאמרים אינם יודעים מי המחברים. לא נשלחים מאמרים להערכה של עמיתים באותו חוג או מחלקה.

מיתוס 4: "לא סופרים אותנו". יש הטוענים כי מסגרות מדיה אינה בימה מוכרת לצורכי קידום וקרדיט אקדמיים. אכן, כתב עת זה, מעצם היותו בעברית, אינו ניצב בקדמת הבימה העולמית בתחום. אולם זהו כתב העת הישראלי לתקשורת, כתב העת המדעי של האגודה הישראלית לתקשורת, ובתור שכזה המאמרים שבו מוכרים כפרסומים אקדמיים בכתב עת שפיט. במרבית האוניברסיטאות והמכללות, גם ברשימת מכון סאלד (שעליה נסמכת עתה המועצה להשכלה גבוהה), מוכר כתב העת שלנו. לכן בוועדות מקצועיות ובהליכי מינויים הפרסום במסגרות מדיה נחשב פרסום מדעי לכל דבר.

המאמרים בגיליון זה תואמים את אופיו המגוון של כתב העת שלנו: מולטי-מדיה במיטבה. תמצאו כאן, זה לצד זה, מאמרים על העיתונות המקומית בישראל, על הדרמה בטלוויזיה הישראלית, על סיקור המחאה החברתית בארצות הברית ובישראל ועל יחסם של הורים בישראל לסדרת ה־רֵאליטי סופר נני. מאמרם של עידית מנוסביץ ואזי לב־און, "העיתונות המקומית בישראל 2013: קווים לדמותה", הוא למעשה מיפוי מפורט של המקומונים בישראל ומשמש בכך עדכון חשוב לעבודתו החלוצית של דן כספי על אפיון המקומונים בישראל (מחקר שהתפרסם בשנת 1986). ניתוח המקומונים במחקר זה מספק פרופיל חד ומעניין של מבנה הבעלות, של החשיפה (לפי חתכים שונים) לעיתונות המקומית וגם של מגמות התפתחות של המקומונים לאור המשבר הפוקד את העיתונות המודפסת בכלל. בין ממצאי המחקר ראוי להדגיש את שינויי הכיוון בין ריכוזיות לביזור: בשנות התשעים, עם התבססותם של תאגידי התקשורת הגדולים בזירת המקומונים, נראה היה כי הביזור שעליו התבססו המקומונים (שעיקר כוחם היה בפריפריה וללא שליטה של גורם תקשורתי מרכזי) מצטמצם, וכי המוטולת נעה לכיוון ריכוזיות והשתלטות רשתות התקשורת הגדולות על המקומונים. והנה, מלמד אותנו מחקר זה, חדירת האינטרנט והתפתחותה של העיתונות המקוונת מטים את המוטולת שוב לכיוון הביזור.

מאמרו של איתי חרל"פ, "דרמה בשלושה חלקים (ופרולוג): היסטוריוגרפיה של הדרמה הישראלית בטלוויזיה", מציג ניתוח היסטוריוגרפי של סוגת הדרמה בטלוויזיה הישראלית. ניתוח זה מצביע על ייחודיות התפתחות הטלוויזיה בישראל מחד גיסא, ועל המשותף עם ההיסטוריה של הטלוויזיה העולמית מאידך גיסא. חרל"פ מזהה שלוש תקופות מרכזיות בהתפתחות הטלוויזיה הישראלית: התקופה הראשונה, אשר החלה עם תחילת השידורים של הטלוויזיה הישראלית (שאותה הוא מכנה "קונסנזוס של ערוץ אחד"), התקופה השנייה, שהחלה עם עלייתו של הערוץ השני ("הדומיננטיות של הערוץ השני"), והתקופה השלישית, שהחלה בשנת 2005, יחד עם עליית שירותי הטלוויזיה המתקדמים ("הטלוויזיה שאחרי"). הניתוח מבקש לזהות את הסיבות הרגולטוריות, הטכנולוגיות והתרבותיות לשינויים שעברה הדרמה הישראלית בשלוש התקופות, לבחון את השינויים בהרגלי הצפייה ולשרטט את המאפיינים הטקסטואליים של דרמות אלה.

אלונית ברנזון חקרה את הסיקור התקשורתי של המחאה החברתית פה בישראל ושל מחאת Occupy Wall Street בארצות הברית. בקיץ 2011 היינו עדים לגל של מחאות חברתיות מקומיות, החל ב"אביב הערבי" וכלה במחאות החברתיות נגד המדיניות הפוליטית-חברתית-כלכלית בישראל, ברחבי אירופה ובארצות הברית. במאמרה מדווחת ברנזון על ניתוח השוואתי של הסיקור התקשורתי של המחאה החברתית בעיתונות המובילה בישראל ובארצות הברית. העיתונים שנתחו במחקר זה הם ידיעות אחרונות וישראל היום בישראל, והניו יורק טיימס ויו-אס-איי טודיי בארצות הברית. ממצאי המחקר מזהים דפוס שונה של סיקור מזה שהיינו עדים לו בעבר כאשר נבחן סיקור של מחאות גלובליות, כמו אלה שכוונו נגד המוסדות הכלכליים הבין-לאומיים. אז נמצא כי ברוב המקרים סיקור המחאה היה שלילי תוך הדגשת אלימות המפגינים. לעומת זאת, במקרה של מחאה מקומית העיתונות מצדדת במחאה ונותנת במה לסדר היום של המפגינים. בהפגנות קיץ 2011 נראה מכנה משותף של תמיכה במטרות המחאה ובמפגינים הן בישראל והן בארצות הברית.

המאמר האחרון הוא של שלי גפן, "למען יראו וייראו: תכנית הראליטי סופר נני בעיני הורים כצופים". זהו מחקר שונה מהמקובל ואינו מתמקד בתכני סדרת ה־ראליטי ומסריה אלא במשמעותה להורים. גפן בדקה את משמעות ההקשר המשפחתי והמגדרי לאבות ולאמהות ממסגרות משפחתיות שונות והשפעתו על משמעות המסרים בסדרה סופר נני. בניגוד לביקורת השכיחה על תכניות ראליטי בכלל ועל סופר נני בפרט, ממצאיה של גפן מאירים היבטים חיוביים: ממצאיה מעלים כי התכנית משמעותית להבנת אופן ההתנהלות המשפחתי הרצוי, זאת באמצעות ייצוג דומיננטי של משפחות קיצוניות ושליליות העוברות תהליך של

שינוי ו"תיקון" ההורות והמשפחה. ייצוג זה עוזר להורים למקם את עצמם ברצף שבין "נורמלי" ל"לא נורמלי", ובכך מלמד אותם כיצד אמורה להתנהל משפחה. לבסוף, בגיליון זה מתפרסמות סקירות ספרים חדשים. הראשון הוא ספרה של ענת באלִינט, בתוך הקופסה: מיתוג סמוי בשידורי הטלוויזיה המסחרית בישראל. ספר זה עוסק בתופעה מטרידה שהתפשטה בתכני הטלוויזיה המסחרית בישראל וזכתה לכינוי המכובס "תוכן שיווקי". באלִינט מצביעה על התפתחות התופעה בישראל ועל הנזקים הכרוכים בה. הספר השני הוא ספרם של יחיאל לימור, ברוך לשם ולאה מנדלזיס, יחסי ציבור: אסטרטגיה וטקטיקה. בספר זה חברו מחברים עם ניסיון אקדמי ומעשי עשיר וציידו את תחום יחסי הציבור בספר תשתית המשלב תאוריה עם פרקטיקה, היסטוריה עם ידע עדכני, מושגים עם כלים למי שלומד או עוסק בתחום.

פרופ' גבי וימן